

Відзив

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Васяновича Григорія Петровича на дисертаційне дослідження
Павленко Анни Юріївни «Формування загальнокультурної
компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів
у процесі вивчення предметів суспільно-гуманітарного циклу»,
подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук,
за спеціальністю 13.00.04. – теорія і методика професійної освіти**

Сучасний світ характеризується динамізмом змін, у якому потреба формування наукового світогляду, загальнокультурної компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів є питанням великої ваги днів нинішніх і прийдешніх. Забезпечити якість цих змін покликаний передусім учитель, викладач предметів соціально-гуманітарного циклу, який має розвинути природні здібності учнів, навчити їх самостійно здобувати знання впродовж життя, творчо мислити, опановувати великі інформаційні масиви не лише суто професійного, а й надто суперечливого сучасного суспільного розвитку, робити правильні висновки. Тому підготовка майбутніх фахівців у ПТНЗ має відбуватися на засадах гуманізму і демократизму з урахуванням вітчизняних та світових тенденцій, соціально-економічних, техніко-технологічних та соціокультурних змін. Отже, можна констатувати, що наявними є як внутрішні, так і зовнішні, об'єктивні й суб'єктивні чинники формування загальнокультурної компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів у процесі вивчення предметів суспільно-гуманітарного циклу. У цьому контексті дисертаційне дослідження А. Ю. Павленко є *актуальним та доцільним* не лише з погляду суто наукових, теоретичних пошуків, а й практичних можливостей формування творчої індивідуальності, здатної компетентно працювати у своїй професійній діяльності, а й бути на належному рівні культурного розвитку.

Теоретико-методологічна основа дисертаційного дослідження науково обґрунтована, вона базується на засадах гуманітарної, соціокультурної філософії освіти, яка формує і спрямовує світогляд майбутнього

кваліфікованого робітника у руслі високих духовних цінностей, толерантності, почуття громадянськості й патріотизму.

Згідно цього теоретико-методологічного положення, системоутворювальним ядром педагогічної освіти й підготовки майбутнього фахівця робітничої професії є не стільки набуття певних професійних знань, умінь, навичок, скільки формування цілісної особистості, її почуттєвої, розумової й вольової сфер у вияві їх діалектичної єдності.

Найбільш суттєві наукові результати дисертації. Науковий апарат дослідження А. Ю. Павленко відповідає вимогам до кандидатських робіт і є самодостатнім для розв'язання всіх поставлених завдань, окреслених дисертанткою. Автор чітко визначає предмет, об'єкт, завдання дослідження, що сутнісно позначилося на здійсненні наукового пошуку, обґрунтуванні положень дисертації в цілому. Така логіка є послідовною, відповідає науковій проблемі праці та спрямована на її системне розв'язання.

Отже, дисертантом:

1. На самодостатньому науковому рівні здійснено якісну характеристику сутності загальнокультурної компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів. З цією метою автором проаналізовано ключові поняття «культура», «компетенція», «компетентність», «загальнокультурна компетентність», «суспільно-гуманітарні дисципліни» та ін., які виступають у ролі складних структурних і динамічних утворень в системі якостей людини, тим самим ці категорії у дослідженні виконують певну методологічну роль.

Крім того, автором проаналізовано і такі поняття, як: «критерій», «рівні», «показники», обґрунтовано їх змістові аспекти та взаємозв'язки. На основі цього, загальнокультурна компетентність учня визначається автором як система наукових і загальнокультурних знань, умінь, навичок, здобутих у процесі навчання й набуття суб'єктного досвіду та здатність їх застосовувати в конкретних професійних та життєвих ситуаціях, що передбачає сформованість

способів спілкування та поведінки, які відповідають загальнолюдським нормам моралі.

Дисертанткою обґрунтовано особливості навчально-виховного процесу в професійно-технічному навчальному закладі. З цією метою А. Ю. Павленко застосовує історико-педагогічний підхід і з'ясуванню сутності цієї особливості активно сприяє обраний автором метод контент-аналізу та ін. Зокрема, пошукувач акцентує увагу на такій особливості навчально-виховного процесу професійно-технічних навчальних закладів від загальноосвітніх шкіл, як поділ на загальноосвітню, загальнопрофесійну, професійно-теоретичну і професійно-практичну підготовку. Втім, на нашу думку, авторові варто було б більш рельєфно виокремити ці особливості в аспекті вивчення учнями предметів суспільно-гуманітарного циклу на кожному з етапів розвитку професійно-технічної освіти.

2. Дисертанткою ґрунтовно проаналізовані наукові підходи до формування загальнокультурної компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів. Серед них головними є: системний, діяльнісний, культурологічний, особистісно-орієнтований, аксіологічний, аналітичний, антропологічний, компетентнісний. Автором наголошується на необхідності їх комплексності, взаємозв'язку, і це все не викликає жодних заперечень. Водночас, на нашу думку, авторові не завжди вдається змістовно й послідовно здійснити виявлення цього взаємозв'язку.

Доречним у дослідженні є визначення ролі й функцій суспільно-гуманітарних дисциплін у процесі формування загальнокультурної компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів. З цією метою простежено загальнокультурний потенціал кожного із предметів (українська мова, українська література, іноземна мова, історія України, художня культура, світова література тощо), що входять до предметів суспільно-гуманітарного циклу. На нашу думку, вартісним є і те, що автором проаналізовані навчальні плани, підручники та посібники, окремі найважливіші теми, зміст яких забезпечує формування загальнокультурної компетентності учнів професійно-

технічних навчальних закладів у процесі вивчення предметів суспільно-гуманітарного циклу. Хоча в цьому аспекті хотілося б висловити таку думку: можна погодитися, що на загал ті підручники, навчальні посібники із циклу суспільно-гуманітарних дисциплін, якими сьогодні користуються учні ПТНЗ певною мірою забезпечують процес формування їх загальнокультурної компетентності. Але головною проблемою тут є те, що їх не вистачає: в середньому по Україні – один підручник приходиться на 3-х учнів (а в минулому році із більше ніж 400 підручників для ПТНЗ – жодний не виданий). Що ж стосується змістової їх наповненості, то саме культурологічна їх складова є недостатньо представленою. Що вже говорити про підручники для спецпредметів. Тому на цей бік проблеми слід було б більше звернути увагу.

3. Вартісним у представленому дослідженні є визначення структури, рівнів, критеріїв та показників сформованості загальнокультурної компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів у процесі вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін. Структура загальнокультурної компетентності наповнена такими складовими: мотиваційним, змістовим, діяльнісний, рефлексивним. У своїй сукупності, як це доводить автор, вони забезпечують здатність учня до орієнтації в сучасному для нього соціокультурному просторі та реалізації себе, як цілісної культуротворчої особистості. До прикладу, мотиваційна складова спрямовує особистість на ціннісні установки, орієнтації, які сприяють отриманню соціального, загальнокультурного досвіду. Вона тісно пов'язана із діяльнісною складовою, яка дозволяє активно скористатися інструментарієм самовиховання та саморозвитком загальнокультурної компетентності учня, а також виявити його власний спосіб мислення, ініціативу, креативність, отже, виявити себе на рівні рефлексії.

Що ж стосується критеріїв, то автором вони також представлені у взаємозв'язку: ціннісний, знаннєвий, діяльнісний, оцінний. Нічого не маючи проти знаннєвого критерію все-таки, зауважимо, що більш значущим і

загальним, є світоглядний, який, як відомо, вбирає в себе і знаннєвий, і почуттєвий, і навіть – вольовий.

4. Одним із важливих завдань автор вбачає розробку моделі формування загальнокультурної компетентності учнів ПТНЗ у процесі вивчення предметів суспільно-гуманітарного циклу. Це завдання знайшло реалізацію у другому розділі дисертації. Модель розглядається як системний образ, що складається із блоків: цільового, концептуального, змістового, технологічного, результативного. Їх функціонування і взаємодія добре викладені на стор. 118-134. Зазначимо, як позитивний аспект і той, що автор розглядає ці складні питання не лише на рівні аудиторної, а й позааудиторної роботи.

Водночас хотілося б зазначити, що виклад матеріалу мав би бути більш проблемним. Мається на увазі те, що варто більш гостро визначити суперечності, які існують у процесі формування загальнокультурної компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів у процесі вивчення предметів суспільно-гуманітарного циклу і визначати реальні шляхи їх розв'язання.

5. Виконана дисертація носить експериментальний характер, що уможливило авторові реалізувати розроблену модель у навчально-виховному процесі і перевірити її ефективність. Вдале розроблення програми експериментального дослідження, грамотне застосування наукових методів дозволило дисертантці отримати нові наукові результати та зробити відповідні висновки й узагальнення. Зазначимо, що автором ґрунтовно розроблена технологія формування загальнокультурної компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів у процесі вивчення предметів суспільно-гуманітарного циклу.

Джерельна база дослідження. В дисертації використано 263 джерела, із них 19 – іноземною мовою, що є позитивним аспектом виконаної праці. Водночас хотілося б порадити авторові у подальшій науковій роботі більш ґрунтовно використовувати наукові праці тих авторів, які зробили помітний внесок у розвиток професійно-технічної освіти. До них відносимо: Т. Десятова,

Я. Камінецького, А. Литвина, В. Радкевич, Л. Руденко, І. Серікова, П. Сікорського, В. Супруна, Г. Філіпчука та ін.

Структура дисертації відповідає логіці наукового дослідження, послідовно закриває основні завдання наукового пошуку автора.

Дисертація добре апробована: за її змістом автором опубліковано 18 наукових праць. У цих публікаціях в повному обсязі відображено основні аспекти і результати дослідження. У праці зроблені відповідні узагальнення й висновки, оформлені додатки, які можуть бути використані теоретиками і практикаками, професійної освіти. Усе це та інше становить наукову новизну праці.

Загальний висновок:

Дисертаційне дослідження, виконане на тему: «Формування загальнокультурної компетентності учнів професійно-технічних закладів у процесі вивчення предметів суспільно-гуманітарного циклу», є самостійно виконаною, завершеною науковою працею, яка має теоретичне й практичне значення для педагогічної науки і практики, а її автор – Павленко Анна Юріївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04. – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

Директор Львівського
науково-практичного центру Інституту
професійно-технічної освіти НАПН України,
доктор педагогічних наук,
професор

Г. П. Васянович

«01» грудня 2015 р.